

38 dies amb els gavians de les Medes

MARC BOSCH

38 dies amb els
gavians de les Medes

Primera edició: febrer del 2024

© del text, de les il·lustracions i de les fotografies: Marc Bosch

© de l'edició
9 Grup Editorial
Cossetània Edicions
C/ de la Violeta, 6 • 43800 Valls
Tel. 977 60 25 91
cossetania@cossetania.com
www.cossetania.com

Disseny i composició: 3 x Tres

Impressió: Romanyà Valls, SA

ISBN: 978-84-1356-336-7

DL T 9-2024

No és permesa la reproducció total o parcial d'aquest llibre, ni la seva incorporació a un sistema informàtic, ni la seva transmissió en cap forma ni per cap mitjà, sigui electrònic, mecànic, per fotocòpia, per gravació o altres mètodes, sense el permís previ i per escrit dels titulars del *copyright*.

• Col·lecció La Mandràgora – 18 •

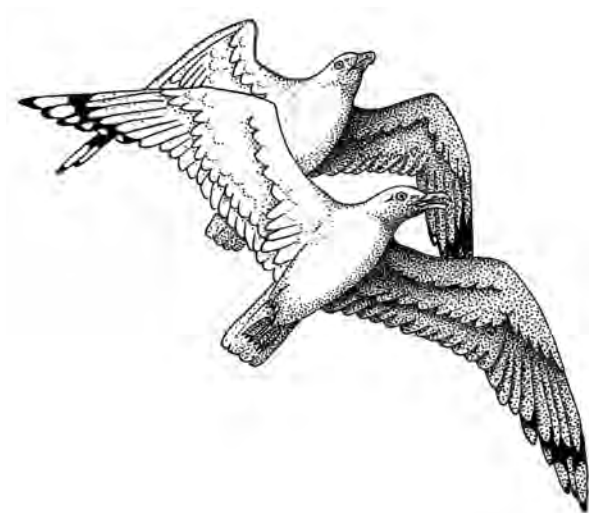
38 dies amb els gavians de les Medes

Marc Bosch

■ Cossetània

Volava per sobre d'un mar, cap a un litoral desdentegat. Alguna gavina escadussera s'escarrassava entre els remolins dels espadats. Lluny, cap al nord, a l'horitzó mateix, en volaven unes quantes més. Nous horitzons, nous pensaments, noves preguntes. Per què hi ha tan poques gavines? El paradís hauria de ser ple de gavines.

RICHARD BACH, *Joan Salvador Gavina*
(traducció catalana de Miquel Martí i Pol i Emili Teixidor)

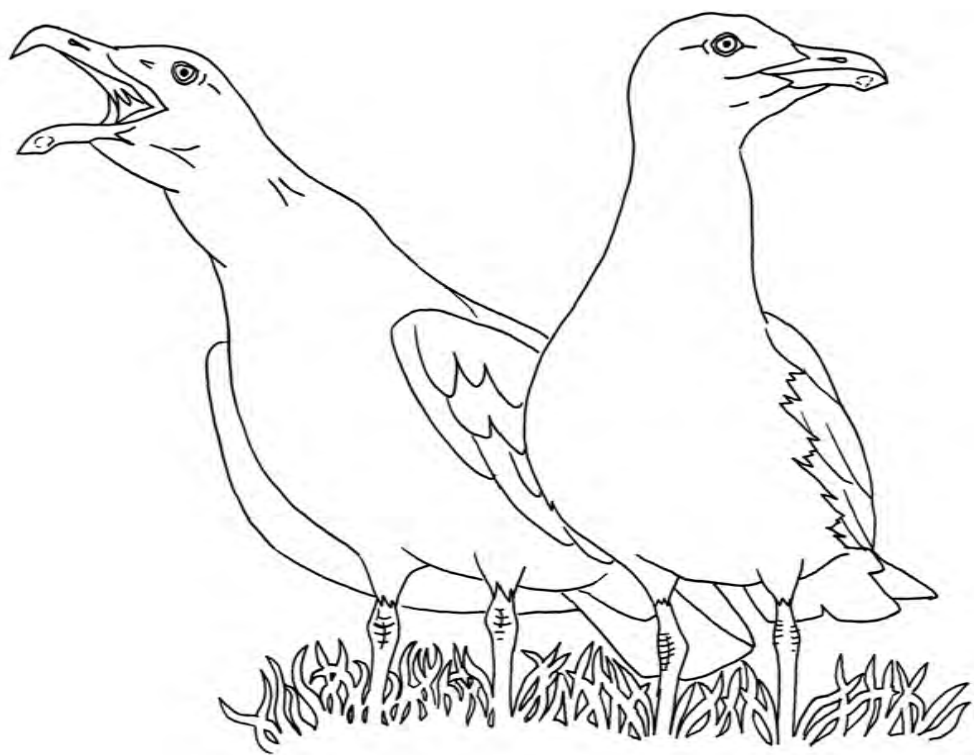

Índex

PRÒLEG, <i>per Mikel Zabala</i>	15
INTRODUCCIÓ	21
DIETARI DE CAMPANYA.....	25
12/03/1992. L'arribada.....	27
13/03/1992. Primers nius amb ous, egagròpiles i establiment de la zona de mostreig.....	29
14/03/1992. Mesura d'ous i postes, la vall de Gregal i la caiguda de la tarda	32
15/03/1992. Miniparèntesi fora les Medes i baixador del Francès	35
16/03/1992. Retorn a la Meda Gran, el far i els escarabats pudents.....	38
17/03/1992. Contingut egagròpiles, bledes, atac gavià i trapes per a micromamífers	42
18/03/1992. Visita Antonio Cebrián, camisa de la làmpada de gas i ratolins	44
19/03/1992. Gran activitat dels gavians, còpules, més ratolins i aspecte físic	46
20/03/1992. <i>Boom</i> de postes, bany, malves grans, gralles i corbs marins	48
21/03/1992. Mida tercer ou, posta eritrística, fideuets per als àpats, aïllament del món i enyorança.....	50

22/03/1992. Micromamífers, sargantanes, canvi de torn i l'arribada del Lluís.....	53
23/03/1992. El Lluís i la feina, nova escala per al far, Meda Petita i pluja	56
24/03/1992. Retirada de l'escala del far, baralla molt intensa, ou nan i poc interès per les Medes	58
25/03/1992. Vaixells de turistes, gavians davant del far i discussions amb el Lluís	61
26/03/1992. Sortida del sol, dia canviant, captura gavià adult, pensant a tornar i enyorança.....	63
27/03/1992. Dia per esborrar, tornada a l'Estartit, amonestació de l'Algarra i manca del so dels gavians	66
30/03/1992. Retrobament amb l'Algarra i retorn a l'illa, excrements a la jaqueta i molt volum de feina	69
31/03/1992. Mètodes per marcar, egagròpila amb ham, nou gavià capturat i muntatge de la nova escala	71
01/04/1992. Darrer control d'ous, tipus de nius, ràdio i l'Algarra i tornada a Barcelona	74
14/04/1992. Visita llampec, l'Anna, floració, revisió marques dels ous i males notícies	77
18/04/1992. Segona fase d'estudi, pollet al niu del gavià emprenyat i mostreig amb tramuntana.....	89
19/04/1992. Polls a la parcel·la, contacte amb un gavià lliure, el paradís dels escarabats i posta de sol.....	92
20/04/1992. Fressa dins el far, viure dins la colònia, depredació d'un pollet, baralles i atacs i enyorança	96
21/04/1992. Esterilitat de l'ou nan, comiat de l'Anna i inici del descastament (sacrifici d'adults, ous i polls)	100
22/04/1992. Segon dia de descastament (tensió, defensa de la parcel·la i discussió sobre el seu sentit).....	107
23/04/1992. Tercer dia de descastament (anada a la Meda Petita, final de les batudes).....	111

24/04/1992. Retirada dels sacs plens de gavians, volta per l'illa, les Medes i jo afectats	114
25/04/1992. Entrevista, visita del Raimon i l'Olga, gavià menjant un esplugabous i tarda a la planura	116
26/04/1992. Cartes, cura dels polls mesurats, dinar amb visitants, sol a l'illa i por a la nit.....	119
27/04/1992. Bany, l'arribada que no arribava, ocells al mirador i més gavians enverinats	121
28/04/1992. Desenllaç dels gavians, boia amb musclos, mostreig amb tramuntana i plans de tornada	124
29/04/1992. Més tramuntana, espera dins el far, pa de motlle i cancel·lació del mostreig de la tarda	127
30/04/1992. I encara més tramuntana, valoració de la meva actitud i la gralla Baldrick	130
01/05/1992. Matí de molta feina, trobada amb gent, preses per a la gralla Baldrick i niuet de ratolí	132
02/05/1992. Mostreig amb pluja, pa de motlle inservible i darrera nit.....	135
03/05/1992. Reducció del vent, nius de martinets, Mikel Zabala i tornada amb el cotxe del Vittorio	137
10/06/1992. Entrada per la torreta, darreres mesures de polls volants i inici del cens de martinets.....	140
11/06/1992. Mal de ventre, mostreig dels arbres amb nius, darrer passeig per l'illa, comiat i agraïment.....	145
EPÍLEG.....	151
ELS FRUITS D'AQUELLA CAMPANYA DE MOSTREIG.....	165

PRÒLEG

Quan tot just arribat a Catalunya, allà cap a l'any 1972, vaig visitar les Medes per primer cop, aquelles illes tan petites, tan properes, però tan plenes de tresors naturals, vaig quedar convençut que devien ser l'objectiu cobejat d'un munt de naturalistes que competien per l'estudi dels seus habitants. Fer-se un forat en aquest ambient devia ser difícil! La meva sorpresa, que encara perdura, va ser descobrir que no era així; que, malgrat tot, no hi havia tanta gent interessada en aquell petit museu de biodiversitat a tocar de casa. Bé, de naturalistes apassionats per les Medes, d'aquells que els han dedicat la vida, sí que n'hi ha, però pocs. Jo em fixo en dos. Un és el famós Josep Pascual, més conegut com a meteoròleg per les seves llargues sèries de mesures del nivell, la temperatura i la salinitat de l'aigua del mar. Ell no perd l'ocasió d'anotar tot el que passa prop de la seva barca i al voltant de les Medes, sigui la lluna plena, les marees de meduses, els dofins o els ocells marins. L'altre és qui escriu aquest petit però deliciós dietari: en Marc Bosch, el noi dels gavians. Junts hem passat molts moments meravellosos a les Medes, i és un plaer prologar la seva narració mentre intento posar una mica en context la seva ja llunyana aventura.

El món dels naturalistes ha canviat força, com tantes coses, des d'aquells anys de la (meva) "descoberta" de les Medes. Als anys setanta, el nostre esperit era el de Félix Rodríguez de la Fuente; les converses amb els companys de la facultat giraven al voltant de llops, linxs, falcons i àligues. No sabíem què era un *curriculum vitae* i ens preocupava ben poc publicar articles científics; les nostres eines més sofisticades eren uns prismàtics o un dinamòmetre. Els més "avançats" eren els ocellaires. Ells tenien uns objectius clars i tenien mètode, i en Marc, que aleshores devia ser un nen, va co-

mençar el seu camí de naturalista com quasi tots, per l'afició a l'ornitologia. Com tots, devia devorar els treballs sobre el comportament dels gavians de Niko Tinbergen, i, com tots, devia voler ser una mica un Konrad Lorenz. Però quan, arribats els anys noranta, es va incorporar a la tasca de biòleg professional, el món de la recerca ja havia canviat molt per als naturalistes, i la cursa per les publicacions i la competició pel finançament dels projectes obligava a perseguir uns objectius més "eixuts" i deixar aquells somnis un xic de costat.

Si algun animal caracteritza el món de les illes Medes és el gavià argentat, el que els naturalistes coneixen com *Larus michahellis*. La seva ubiqüitat fa de teló de fons de qualsevol filmació, els seus crits són la banda sonora de qualsevol visita i la seva activitat marca el ritme vital de tot aquell ecosistema. En Marc va adoptar els gavians argentats com l'objecte del seu estudi, i amb això va marcar, sense saber-ho, però definitivament, el destí del seu futur professional i vital. Excepte, potser, per als seguidors d'algun partit polític, els gavians no són uns animals populars, ni tan sols per als mateixos naturalistes. La seva fortalesa física i la plasticitat amb la qual adapten el seu comportament a les dèries dels humans els han convertit en animals temuts i sovint rebutjats. Les seves poblacions s'han estès arreu i han arribat a resultar problemàtiques per a algunes de les nostres activitats. Així, a diferència del que passa amb la majoria dels éssers vius que ens acompanyen, la seva evolució importa. La població de gavians de les illes Medes va arribar a ser una de les més grans de la Mediterrània i ja havia desperatat l'interès dels ornitòlegs catalans, que feia anys que l'estudiaven. En aquella època l'èmfasi es posava en les campanyes d'anellament, que demostraven, entre altres coses, que gavians nascuts a les illes Medes arribaven, seguint els cursos fluvials, fins a les costes atlàntiques de la Gironda francesa, i d'allà al País Basc i a Galícia. Jo mateix havia tingut el privilegi d'acompanyar l'ornitòleg Enric Carrera durant les seves campanyes d'anellament dels gavians de les Medes.

Quan en Marc va agafar el relleu a les feines d'estudiar la colònia de gavians de les illes Medes, que és quan es desenvolupen les aventures del diari que llegireu, la percepció dels gavians com a problema s'havia agreujat. Catalunya s'estava proveint d'una xarxa d'espais protegits per

a la conservació de la fauna i flora (la paraula *biodiversitat* encara no estava de moda) i el director d'un d'aquests espais, proper a les Medes, veia en aquests animals una amenaça per a l'èxit reproductor de les espècies que niaven a l'espai que gestionava. Les seves pressions van conduir a unes campanyes anomenades "de descastament" que consistien a enverinar els animals adults amb un esquer impregnat d'un potent neurotòxic que es dipositava al damunt dels nius. A les illes també hi niava una parella de ducs *Bubo bubo*, el rapinyaire nocturn més gros de la nostra fauna, que s'alimentava en bona part dels gavians que podia capturar sense gaire esforç. Com era previsible, un dels ducs va consumir gavians enverinats i, al seu torn, també es va enverinar. Això va succeir durant una de les campanyes d'estudi que en Marc feia a les illes, de forma que es va trobar a les mans un dels rapinyaires protegits per llei de l'acció humana, però enverinat per una iniciativa pública. En Marc no va dubtar a dur l'animal, encara viu, al Centre de Recuperació de Fauna de Torreferrussa per intentar salvar-lo, però l'operació no va tenir èxit i el mussol va morir. I aquí apareix un dels trets del caràcter d'en Marc que va canviar el seu destí professional. Sempre honrat i exigent, per a alguns un xic picallós, en Marc no va dubtar a denunciar el que havia succeït a la premsa, la qual cosa va posar en una situació compromesa els responsables públics encarregats de la gestió de fauna. El professor universitari director dels treballs doctorals d'en Marc va rebre una reprimenda per part de l'Administració i, en comptes de defensar el seu estudiant, va preferir expulsar-lo del grup de recerca del departament universitari al qual pertanyia, i va deixar la seva tesi doctoral com els gavians que estudiava: suspesa en l'aire. En Marc va poder acabar el seu doctorat, però la seva carrera de recerca va quedar completament estroncada. Encara que doctorat, com tants llicenciats en Biologia, en Marc va haver de refugiar-se en la docència, impartida en un col·legi, per garantir la seva supervivència laboral.

Però en aquesta història no tot és negatiu. Com es podia esperar d'un naturalista apassionat que tenia molt per transmetre, en Marc va triomfar com a professor (activitat que també li agrada molt). Fent de la desgràcia virtut, va trobar en els seus estudiants de batxillerat els col·laboradors entusiastes amb els quals poder continuar les seves

campanyes d'estudi dels gavians de les illes Medes. I així és com any rere any, trenta-un anys després de les peripècies que llegireu en aquest dietari, cada primavera, en Marc, acompanyat d'antics alumnes, visita les Medes per estudiar el nombre i la mida de les postes, la mida dels ous, la supervivència dels polls i tots els detalls necessaris per establir quina és l'evolució de la població de gavians de les illes Medes. Alguns d'aquests antics alumnes ja són pares, però no es volen perdre la visita anual a les illes. La colònia de gavians ha canviat molt, s'ha dispersat a altres llocs de la costa i ha reduït molt els seus efectius, però, com quasi tot a la Natura, s'entossudeix a persistir i encara un destí que fenòmens com el canvi climàtic fan incert i més apassionant d'estudiar que mai.

Escriu aquestes ratlles pocs dies després d'acompanyar en Marc i tres dels seus estudiants a fer el recompte anual de nius a les Medes. Des que m'he jubilat, he decidit aprofitar l'oportunitat que ell em brinda de passar una nit màgica al far de la Meda. És una de les poques ocasions que em queden, capturat per l'ensordidor escataineig dels ocells, els llums del capvespre, el feix del far i la remor del mar, de tornar-me a enfonsar en el fabulós món d'*El Hombre y la Tierra*.

Aquest cop, en acomiadar-nos, en Marc m'ha confessat que comença a estar cansat. Li pesen els ossos, però sobretot el fet d'haver de repetir periòdicament la paperassa que implica la realització dels informes dels censos, tot i el seu minso pressupost.

"En el fons, el que fem no li importa a ningú", em diu. Segur que té raó, però, quan ell plegui, qui seguirà la seva tasca? Jo l'ànimo a continuar i, mentre m'allunyo, penso que he estat un afortunat d'haver conegut personatges com en Marc o en Josep, i d'haver pogut dedicar la meua vida a allò que veure ploure sobre el mar li suggeria a en Raimon: "l'esplèndida bellesa de l'inútil".

MIKEL ZABALA

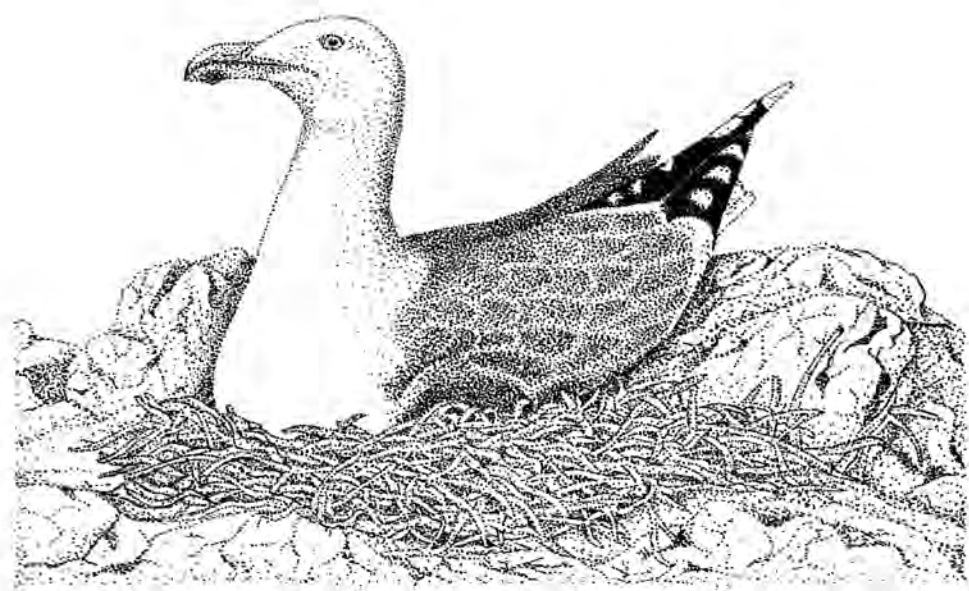
INTRODUCCIÓ

L'inici de la meva recerca sobre els gavians de la colònia de les illes Medes queda molt lluny. Era mitjan març del 1992 i jo tenia 24 anys. Ja coneixia aquest nucli de cria d'haver-hi estat amb un amic en diverses ocasions (la primera, quan tenia 16 anys) i sempre n'havia quedat meravellat. Escenes de gavians barallant-se, copulant, realitzant *displays* o tenint cura dels polls m'havien deixat records inoblidables que alimentaven el meu interès per aquestes aus. Durant els anys d'estudiant a la facultat, el meu interès es va accentuar encara més amb la lectura d'un parell d'articles (un sobre la mateixa colònia i un altre sobre el comportament de les gavines). M'il·lusionava moltíssim la idea de poder estudiar a fons els gavians de les Medes i aportar nova informació que ampliés el coneixement que se'n tenia fins al moment. Així que vaig convèncer un professor del Departament de Vertebrats de la facultat perquè em dirigís una tesi sobre la seva biologia. Aquella opció implicava renunciar a un oferiment molt atractiu d'una altra tesi que venia ni més ni menys que de l'Estació Biològica de Doñana, però els gavians de les Medes bé s'ho valien. I va arribar el moment de planificar el treball de camp per a la tesi. Vaig entendre que, per recollir les dades que m'interessaven, havia de passar força temps vivint en aquelles illes, en un entorn molt lliure i salvatge i en unes condicions ben diferents de les de la meva vida quotidiana. En aquell context, se'm va acudir que podria ser interessant escriure una mena de dietari que aplegués les experiències i emocions més rellevants que anés tenint mentre hi fos; seria una manera de revisar i prendre consciència del més important viscut al llarg de cada dia. I així ho vaig fer quan va arribar el moment. Per a mi era gratificant anar ampliant cada vespre aquell recull, de manera que,

entre els anys 1992 i 1995, sempre que havia d'anar a les Medes i fer-hi nit, portava la meva llibreta per escriure-hi el més destacat. Fins i tot el darrer any vaig continuar escrivint-hi un cop acabada la campanya, quan per a l'estudi d'una altra espècie de gavina vaig anar un temps a l'arxipèlag de Cabrera.

A les pàgines següents, reproduïxo el recull d'idees escrites en aquell dietari al llarg de trenta-vuit dies d'aquella primera campanya de mostreig a les Medes. La campanya es va prolongar durant més temps, però no va quedar-ne constància perquè les estades eren de poc més de mig dia. És la mirada innocent d'un pobre passerell acabat de llicenciar, que considerava que no hi podia haver res més interessant que la seva recerca i que intentava conèixer i comprendre tot el que l'envoltava. Alhora, també és la mirada d'una persona que cada dia s'anava amaranant de tot el que li mostrava un entorn tan extraordinari com és la part emergida d'aquestes illes. Cal dir que no és una reproducció completament exacta de l'escrit original, però tot, absolutament tot el que s'hi explica, correspon a moments i reflexions viscuts en aquells i en altres dies a la colònia. He mantingut el nom real de la majoria de persones que hi apareixen (les quals m'han donat el seu vistiplau perquè les esmenti en el text), tan sols he canviat el dels coordinadors del descastament i el de la persona a qui anomeno Lluís Espanyol. Alhora, he omès el nom del parc natural que va organitzar el descastament.

La publicació del dietari, més enllà de mostrar el que van representar per a mi els gavians i les Medes, em permet compartir tresors amagats d'aquell ecosistema tan singular que vaig descobrir en aquella primera campanya de mostreig; es tracta de tresors que difícilment queden a l'abast del visitant que hi va esporàdicament. En cap cas hi ha la intenció que es puguï entendre com un text científic que exposi la recerca duta a terme llavors. Aquells lectors que vulguin endinsar-se en el vessant científic, al final del dietari hi trobaran un llistat de les publicacions que van sorgir fruit d'aquella i d'altres campanyes de mostreig a l'arxipèlag. Abans, però, he incorporat un epíleg en què explico molt breument com han canviat les coses passats trenta-un anys d'aquella campanya.

Dietari de campanya

12/03/1992. L'ARRIBADA

Aquí inicio un recull de les vivències i els sentiments més destacats que aniré experimentant al llarg de la meva primera campanya de mostreig a les illes Medes. La campanya comença avui i té com a objectiu obtenir dades referents a la biologia i l'ecologia dels gavians argentats (*Larus cachinnans*)¹ que hi crien. Ha anat precedida de sis mesos en què he dedicat un gran esforç a documentar-me tant sobre aquesta espècie (i d'altres gavines) com sobre el petit arxipèlag.

Passats uns minuts de les cinc de la tarda, hem embarcat a la llanxa del servei de vigilància de la reserva marina i tot seguit hem sortit del port de l'Estartit. Molts nervis i, sobretot, molta incertesa sobre com anirà la meva primera campanya de mostreig. En menys de deu minuts, la llanxa ha recorregut el braç de mar que separa l'Estartit de la Meda Gran (anomenat *el Freu*) i a un quart de sis hem començat el desembarcament al petit embarcador de l'illa. M'acompanyen en Toni Botey, que és un amic de tota la vida, i l'Oriol Ribas, que és un conegut dels dos amb qui m'entenc molt bé. Hem descarregat tots els fardells de seguida, a fi que el desembarcament fos ràpid i evitar, així, que la barca pogués colpejar-se contra l'embarcador. De moment hi estarem quatre dies. Si en aquest temps veiem que els gavians han iniciat la posta dels ous, mantindré el mostreig a l'illa; si no, l'ajornaré una setmana. Abans de marxar amb la barca, el cap dels vigilants, en Rafael Algarra, m'ha dit que tingui la ràdio de comunicació al canal 16 i que estigui sempre encesa per a qualsevol cosa que hàgim de dir-nos. Li

¹ Actualment el nom científic de l'espècie és *Larus michahellis*.

he respost que és clar, malgrat que tinc ben present que la ràdio que he portat no funciona. He tingut massa despeses i ara no em puc permetre comprar-me'n una, de manera que n'he aconseguit una de l'any de la picor que està feta malbé. Hem quedat que ens recollirà diumenge a les cinc de la tarda.

Ja a l'embarcador, hem pres consciència del gran guirigall de crits i sons que permanentment fan els gavians i que en bona part van adreçats a nosaltres. També dels vols rasants intimidatoris que ens fan per espantar-nos i que poden anar acompanyats de la projecció d'excrements. Hem deixat l'embarcador per l'únic camí que el segueix i que, al cap de poques passes, queda engolit per herbes i arbustos i passa a ser un estret corriol. Aquest corriol puja per un mig pendent amb un recorregut d'uns 350 metres fins assolir la planura superior de l'illa, a una alçada d'entre 60 i 70 metres sobre el nivell del mar. Un cop a la planura, hem recorregut uns 200 metres sobre un continu de margall bord (*Hordeum murinum*) i altres herbes de poca alçada fins que hem arribat al far. El Port de Barcelona m'ha autoritzat a fer ús d'aquesta instal·lació mentre duri la campanya de mostreig i em serà de gran utilitat, ja que l'utilitzaré com a campament. La sorpresa ha estat màxima quan he comprovat que les claus que m'han deixat des de Port de Barcelona no obren cap dels dos cadenats de la porta del far. Per sort, en anys anteriors havia tingut ocasió de pujar a l'illa i conèixer-la una mica, i de seguida he recordat que a l'altre extrem de la planura hi ha una cova on hom pot estar recollit sense gaires incomoditats. Es tracta d'una antiga cisterna feta pels militars que es van estar a l'illa fins a finals del segle XIX. Hem traslladat tot el material a la cova i, abans no es fes fosc, hem aprofitat per fer una primera prospecció del terreny. Cal dir que hem sortit amb moltes ganes i que hem fet un esforç intens per trobar nius, però que no n'hem vist cap i això ens ha fet baixar la moral. Hem tornat a la cova quan ja era de nit; hem encès les llanternes i hem fet els preparatius mínims per sopar i dormir. Cansats i desanimats, la sobretaula ha durat ben poc i ens hem posat a dormir al cap de pocs minuts.

Estol de gavians sobre la colònia. La presència d'intrusos és fàcilment detectable gràcies als gavians que volen damunt seu.

Grup de gavians a prop del far. L'any 1992, la Meda Gran estava coberta d'una gran catifa de nius de gavià.

Detall del cap d'un gavià adult. La seva llargada total, així com el gruix i la llargada del bec, permeten determinar-ne el sexe.

Atac intimidatori d'un gavià consistent en un vol rasant. Pot anar acompanyat d'un crit i/o de la projecció d'excrements